

Tiết 2

II - CUỘC KHÁNG CHIẾN LẦN THỨ HAI CHỐNG QUÂN XÂM LƯỢC NGUYÊN (1285)

I - Mục tiêu bài học

Xem mục tiêu chung của bài.

II - Những điều cần lưu ý

Ở *mục 1* của bài, GV cần giảng cho HS hiểu được rằng, khác với lần xâm lược Đại Việt năm 1258, trong lần xâm lược thứ hai này, quân Mông – Nguyên đã hoàn toàn thôn tính và thống trị toàn bộ Trung Quốc, đế chế Nguyên rất hùng mạnh, quyết tâm thôn tính bằng được Đại Việt để rửa nhục (vì đã thua lần trước) và làm cầu nối xâm lược các nước khác ở phía nam Trung Quốc. Điều đó được thể hiện ở việc nhà Nguyên đã huy động một lực lượng tham chiến rất đông (50 vạn), có nhiều danh tướng, phối hợp lực lượng từ Trung Quốc đánh xuống, từ Cham-pa đánh lên, để tiêu diệt quân đội nhà Trần. Âm mưu đó là rất thâm độc. Cuộc kháng chiến của quân dân Đại Việt lần thứ hai, do đó, có nhiều khó khăn, nguy hiểm hơn.

Ở *mục 2*, GV cần nhấn mạnh : cũng như trong cuộc kháng chiến lần thứ nhất, lần này nhà Trần rất bình tĩnh, chủ động và tích cực chuẩn bị mọi mặt cho cuộc kháng chiến. GV nên giải thích cho HS hiểu rằng : công cuộc chuẩn bị kháng chiến chống quân Nguyên xâm lược của vương triều Trần đã được thực hiện trong một thời gian khá dài, ngay sau khi kết thúc cuộc kháng chiến lần thứ nhất. Nhà Trần đã chú trọng xây dựng chính quyền, quân đội hùng mạnh, phát triển kinh tế, văn hoá, giáo dục, ổn định xã hội, quan tâm đến dân, đoàn kết toàn dân. Khi cuộc chiến tranh đến gần, nhà Trần càng gấp rút chuẩn bị hơn.

Ở *mục 3*, GV cần trình bày cho HS thấy được cách đánh của quân Nguyên và chủ trương của nhà Trần trong thời gian đầu của cuộc kháng chiến. Cách đánh của quân Nguyên trong cuộc xâm lược Đại Việt lần thứ hai là dùng một lực lượng đông (50 vạn quân) phối hợp đánh từ hai mặt (phía bắc đánh xuống và phía nam từ Cham-pa đánh lên), tạo thành thế "gọng kìm" bao vây, tiêu diệt quân ta. Nhà Trần thực hiện chủ trương : vừa cản giặc, vừa rút quân, tránh thế giặc mạnh ban đầu để bảo toàn lực lượng, chờ thời cơ tiêu diệt quân giặc và thực hiện "vườn không nhà trống" để quân Nguyên gặp khó khăn về lương thảo.

Mục 4 – GV trình bày được những khó khăn, nguy nan của quân Nguyên về lương thực, lại bị quân dân nhà Trần tấn công, tiêu diệt ở nhiều nơi và những chiến thắng vang dội của quân dân nhà Trần trong tháng 5 và tháng 6 đã dẫn đến thắng lợi vẻ vang của cuộc kháng chiến lần thứ hai.

III - Thiết bị, tài liệu cần cho bài giảng

1. Bản đồ cuộc kháng chiến lần thứ hai (1285) chống quân Nguyên xâm lược (sử dụng bản đồ treo tường do Công ty Bản đồ và Tranh ảnh Giáo dục ấn hành).
2. Nếu không có bản đồ, GV nên vẽ phóng to lược đồ trong SGK Lịch sử 7 (trang 60).

IV - Gợi ý thực hiện bài giảng

1. Giới thiệu bài mới

Có nhiều cách tùy theo sự sáng tạo của mỗi GV, tuy nhiên nên có sự liên hệ với bài trước, làm cho HS thấy được mối quan hệ giữa bài cũ và bài mới để gây sự chú ý theo dõi bài mới ngay từ phút đầu (chẳng hạn như : Để rửa nhục cho cuộc xâm lược Đại Việt bị thất bại lần trước và để thực hiện tham vọng dùng Đại Việt đánh chiếm các nước phía nam Trung Quốc, mở rộng lãnh thổ, đế chế Mông – Nguyên đã tiến đánh Đại Việt lần thứ hai v.v...)

2. Dạy và học bài mới

Mục 1 – Âm mưu xâm lược Cham-pa và Đại Việt của nhà Nguyên

Sau khi trình bày vắn tắt âm mưu xâm lược Cham-pa và Đại Việt của nhà Nguyên, GV nêu câu hỏi (trong SGK) để HS trả lời và tự rút ra được mục đích xâm lược Cham-pa và Đại Việt của nhà Nguyên là : mở rộng phạm vi thống trị, đô hộ và thôn tính các nước khác. Nhà Nguyên đánh Cham-pa trước là để phối hợp thực hiện kế hoạch "gọng kìm", nhanh chóng đánh bại Đại Việt.

Mục 2 – Nhà Trần chuẩn bị kháng chiến

Sau khi GV trình bày việc chuẩn bị kháng chiến của nhà Trần về *quân sự* (triệu tập hội nghị các vương hầu, trăm quan để bàn kế đánh giặc, cất cử các tướng chỉ huy, duyệt binh, chia quân đóng giữ các nơi hiểm yếu...), về *chính trị* (triệu tập Hội nghị Diên Hồng), có thể cho một HS đọc các đoạn chữ nhỏ ở mục này và hướng dẫn các em trả lời câu hỏi trong SGK, nêu được ba sự kiện thể hiện ý chí quyết chiến của quân dân nhà Trần (đó là : Trần Quốc Tuấn cầm thù giặc

đến nỗi bóp nát quả cam khi nào không hay biết, câu trả lời đồng thanh "quyết đánh" của các bậc phụ lão, chữ "Sát Thát" được thích trên cánh tay các quân sĩ).

Mục 3 - Diễn biến và kết quả của cuộc kháng chiến

GV kết hợp với chỉ bản đồ treo tường, mô tả để HS nắm được : lực lượng đông, mạnh và đường tiến quân xâm lược (từ phía bắc xuống và phía nam Cham-pa lên) của quân Nguyên và chủ trương của nhà Trần trong việc rút lui để bảo toàn lực lượng ở thời gian đầu cuộc kháng chiến. GV nên nhấn mạnh ý sau : số lượng quân Nguyên được huy động lần này rất lớn (khoảng 50 vạn quân, cả quân của Thoát Hoan và quân của Toa Đô), để HS thấy rõ hơn những khó khăn của Đại Việt và đã tâm quyết thôn tính bằng được nước ta của nhà Nguyên.

GV kết hợp với chỉ bản đồ, trình bày tóm tắt diễn biến cuộc kháng chiến trong thời gian cuối (như trong SGK), nên lần lượt giảng về tình hình quân Nguyên trước, sau đó đến tình hình quân ta, chú ý làm cho HS thấy được tình hình quân Nguyên ở cả hai đạo (đạo quân của Thoát Hoan ở Thăng Long và quân của Toa Đô ở Thanh Hoá). Về phía quân ta, GV cần kết hợp vừa chỉ bản đồ vừa giảng để giúp HS thấy rõ cuộc phản công và những chiến thắng vang dội của quân dân nhà Trần ở Tây Kết, Hàm Tử (Khoái Châu, Hưng Yên), Chương Dương (Thường Tín, Hà Nội), Thăng Long.

Cuối mỗi mục, GV hướng dẫn HS sơ kết những điều đã học trước khi chuyển sang mục sau. Việc sơ kết này nhằm giúp HS nắm được kiến thức cơ bản nhất của mỗi mục và để dễ theo dõi mục tiếp theo.

* Sơ kết bài học, GV chốt lại ba ý :

– Trong cuộc kháng chiến lần thứ hai (1285), quân dân Đại Việt gặp rất nhiều khó khăn, gian nguy và thử thách to lớn.

– Quân dân nhà Trần không hề lùi bước, quyết tâm chuẩn bị kháng chiến và đã chiến đấu anh dũng, giành được thắng lợi vẻ vang, quét sạch hơn nửa triệu quân xâm lược ra khỏi bờ cõi, ca khúc khải hoàn.

– Trong chiến đấu nổi lên một số tấm gương tiêu biểu (như đã nêu trong SGK).

3. Gợi ý trả lời câu hỏi kiểm tra cuối bài

Câu 1 – Việc chuẩn bị chu đáo về các mặt của nhà Trần đã góp phần quan trọng đưa đến thắng lợi của cuộc kháng chiến. Trong cuộc đọ sức này, nhà Trần có quân đội mạnh, có tinh thần chiến đấu cao, có nền kinh tế hùng hậu để cung cấp cho kháng chiến, các tầng lớp nhân dân đoàn kết chặt chẽ với triều đình nên huy động được lực lượng cả nước đánh giặc.

Câu 2 – GV hướng dẫn HS vừa học bài vừa kết hợp chỉ trên lược đồ để nắm được diễn biến chính của cuộc kháng chiến ; trình bày lần lượt tình hình quân xâm lược rồi đến tình hình quân ta.

Câu 3 – Về cách đánh quân Nguyên của nhà Trần trong cuộc kháng chiến lần thứ hai là : tránh thế giặc mạnh lúc chúng mới đến xâm lược ; vừa cản giặc, vừa rút lui dần để bảo toàn lực lượng, chờ thời cơ và thực hiện "vườn không nhà trống" để gây khó khăn về lương thảo cho quân Nguyên ; khi thời cơ đến, quân giặc lâm vào tình thế khó khăn, nhà Trần liền phản công tiêu diệt quân giặc.

V - Tài liệu tham khảo

GV có thể tham khảo đoạn trích sau đây trong sách *Đại Việt sử kí toàn thư* viết về sự thất bại nặng nề của quân Nguyên trong lần xâm lược Đại Việt này :

"Tháng 5 (1285) ngày 3, hai vua đánh được giặc ở phủ Trường Yên, chém đầu giặc không kể xiết. Ngày 10, Thượng tướng Quang Khải, Hoài văn hầu Quốc Toản... đem dân binh các lộ đánh được giặc ở các xứ kinh thành, Chương Dương, quân giặc tan vỡ. Bọn thái tử Thoát Hoan chạy qua sông Lô.

Ngày 20 (tháng 5 – 1285) đánh bại giặc ở Tây Kết, chém được đầu của Toa Đô. Ô Mã Nhi vượt biển trốn thoát. Hưng Đạo Vương đánh bại Thoát Hoan ở Vạn Kiếp. Lý Hằng đem quân hộ tống Thoát Hoan chạy về Tư Minh (Trung Quốc). Lý Hằng bị tên thuốc độc bắn chết, tì tướng của Hằng là Lý Quán đã thu nhặt 5 vạn quân còn lại, lấy ống đồng giấu Thoát Hoan vào trong để trốn về Bắc".

(Dẫn theo *Đại Việt sử kí toàn thư*, Tập II, NXB Khoa học xã hội, tr.56).